

Wiadomości Botaniczne 59(3/4): 132–138, 2015

**INTERDYSCYPLINARNA SESJA NAUKOWA
PT. „HUMANISTYCZNE PASJE POLSKICH
PRZYRODNIKÓW XIX-XX W.”**

**Interdisciplinary scientific session:
‘Humanistic interests of Polish naturalists
in nineteen and twenty century’**

W dniu 16 października 2015 roku odbyła się w Krakowie interesująca sesja poświęcona humanistycznym zainteresowaniom przyrodników polskich. Wygłoszono podczas niej osiem referatów oraz zaprezentowano dwa postery. Miejscem spotkania była Mała Aula w budynku Polskiej Akademii Umiejętności przy ul. Sławkowskiej 17. Sesję zorganizowały: Komisja Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności, Komitet Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk (Sekcja Historii Nauk Humanistycznych i Sekcja Historii Nauk Przyrodniczych), Sekcja Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz Ogród Botaniczny – Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Sesja została otwarta przez prof. Jana Wołęńskiego – Przewodniczącego Komisji Historii Nauki PAU oraz prof. Kalinę Bartnicką reprezentującą Komitet Historii Nauki i Techniki PAN. Prof. K. Bartnicka zaznaczyła na wstępie, że pedagogika jako element działalności przyrodników często nie jest zupełnie zauważana. Jako przykład podała Jędrzeja Śniadeckiego (1768–1838) – lekarza, chemika i przyrodnika, który ponadto posiadał wykształcenie pedagogiczne i zostawił publikacje o wychowaniu dzieci, ale w jego biografii nie jest to wzmiankowane.

Prowadzenie pierwszej części spotkania powierzono prof. Alicji Zemanek. Zebrani słuchacze na początku mieli okazję usłyszeć referat pt. „Zygmunt Rewkowski (1807–1893) – matematyk i ekonomista”, wygłoszony przez prof. Kalinę Bartnicką (Instytut Historii Nauki PAN). Na początku wystąpienia zostały przedstawione kolejne życie uczonego, które były ściśle związane

z dziejami ojczyzny. Prelegentka zwróciła szczególną uwagę na jego zdolności pedagogiczne, czego przykładem było udzielanie korepetycji, dzięki którym mógł się utrzymać. Z. Rewkowski miał zostać powołany na profesora matematyki na Uniwersytecie Wileńskim, jednak wybuch powstania listopadowego, a następnie represje popowstaniowe skierowały jego życie na inne tory. Uczony został zesłany na Kaukaz „w żołdacy”. Tam zasłużył się w walkach z miejscowymi góralami i ze względu na te dokonania mógł zmienić rodzaj służby z wojskowej na inżynierską. Pozostały po nim niezwykle pamiętniki, odnalezione w Poznaniu, doskonale opisujące środowisko, w którym się znalazł, oraz rozmaite losy i wybory życiowe polskich zesłańców. Rewkowski przedstawił w nich prawdziwą panoramę życia Polaków w całej carskiej Rosji. Prof. Bartnicka, opierając się na jego wspomnieniach, podsumowała swój referat uwagą, że osoby polskiego pochodzenia nierzadko były cenione wśród Rosjan, również dzięki posiadanemu dobremu wykształceniu. Sam Rewkowski był wychowankiem Uniwersytetu Wileńskiego i według prelegentki umiał dobrze wykorzystywać umiejętności, które dała mu uczelnia. (Ryc. 1)

Kolejny referat autorstwa prof. A. Zemanek (Muzeum Ogródu Botanicznego UJ) nosił tytuł „Historia i popularyzacja nauki w dorobku Władysława Szafera (1886–1970) – botanika, współtwórcy ochrony przyrody”. Prelegentka zaznaczyła, że W. Szafer był przede wszystkim przyrodnikiem, ale duża część działalności uczonego była związana z jego zainteresowaniami humanistycznymi – przez co otrzymał nawet miano „humanisty przyrodoznawstwa”. Dorobek piśmienniczy W. Szafera jest ogromny. Działał naukowo w kilku gałęziach botaniki (m.in. w fitogeografii i paleobotanice), był również współtwórcą ochrony przyrody w Europie i w Polsce, a ponadto intensywnie zajmował się historią i popularyzacją nauki. Prof. A. Zemanek podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, jakie są

Ryc. 1. Sesja referatowa (fot. B. Binkiewicz).

Fig. 1. Presentations session (photo B. Binkiewicz).

źródła jego działalności popularyzatorskiej oraz tak dużej jej intensywności. Prelegentka doszła do wniosku, że W. Szafer posiadał umysł zarówno ścisły jak i humanistyczny. Niezaprzeczalnie duży wpływ wywarł także na niego jego mistrz Marian Raciborski – patriota i pionier ochrony przyrody. Wielki dorobek publikacyjny W. Szafera związany z jego zainteresowaniami humanistycznymi został przedstawiony podczas referatu w postaci diagramów obrazujących procentowo poszczególne zagadnienia naukowe oraz w formie wykresu obrazującego intensywność publikacyjną w ciągu jego życia. Prelegentka przybliżyła następnie uczestnikom sesji najbardziej interesujące i znane prace uczonego z różnych działów tematycznych. W celu zapoznania słuchaczy z charakterystycznym stylem pisania uczonego autorka podsumowała referat cytataми pochodzącymi z jego publikacji.

Następne wystąpienie należące do prof. Juliana Dybca (Instytut Historii UJ) nosiło tytuł „Rozterki między zoologią a filozofią i publicystyką – Tadeusz Garbowski (1869–1940)”. Już na wstępie prelegent zaznaczył, że skoncentrował się na kilku zagadnieniach związanych z tym uczyonym – oprócz elementów biograficznych chciał również oddać nastroje w środowisku przyrodników w Europie w tamtym czasie oraz przedstawić istniejące rozterki między naukami przyrodniczymi a filozofią. T. Garbowski był przyrodnikiem, ale przyjął stanowisko profesora filozofii i pozostawał na nim do przejścia na emeryturę. Prelegent wyjaśnił słuchaczom, że na początku XX w. przyrodnicy uważali, że dysponują tak dużą wiedzą, iż powinni dokonać uogólnień i nadać naukom przyrodniczym filozoficzny kształt. Wielki wpływ na polskich uczonych miał Ernst Haeckel (1834–1919), twórca koncepcji

monizmu. Wiele jego dzieł filozoficznych zostało przetłumaczonych na język polski. Prof. Garbowski rozwinął swoją działalność w podobnych kierunkach jak wyżej wymieniony przyrodnik. Wydawał prace filozoficzne zarówno po polsku, jak i po niemiecku. Jako filozof jest jednak wciąż za mało doceniony, a znacznie lepiej znany jest jako zoolog. Referujący wspominał także na interesujące uzdolnienia uczonego, który grał na pianinie i komponował, pisał utwory poetyckie, a także wspólnie z Elізą Orzeszkową napisał powieść pt. *Ad astra. Dwugłos*.

Ostatni referat w tej części sesji należał do prof. Ludwika Freya (Instytut Botaniki PAN) i nosił tytuł: „Światy niezwykle – poezje botaników polskich XX i XXI wieku”. Na początku wystąpienia prelegent postawił pytanie: „Czym jest poezja?”. Odpowiedział na nie słowami różnych osób, między innymi Leonarda da Vinci – artysta ten uważał, że: „Poezja to obrazy, które się słyszy”. Prelegentowi udało się zebrać informacje o dwudziestu jeden polskich przyrodnikach, którzy pisali lub piszą wiersze. Byli wśród nich zarówno młodzi uczeni, jak i starsi – doświadczeni, o dużych dokonaniach w swoich gałęziach wiedzy. Prof. L. Frey podjął się próby analizy tematyki wierszy przyrodników oraz odpowiedzi na pytanie, jaki jest styl ich pisania. Okazało się, że spod ich ręki wychodzą zarówno utwory poważne, jak i lekkie, żartobliwe. Prelegent przedstawił krótko działalność każdego autora na polu poezji, w tym także podał tytuły wydanych już tomików z ich utworami, przybliżył również wybrane ich wiersze.

Po zakończeniu pierwszej części sesji prof. A. Zemanek otworzyła dyskusję. Na początku głos zabrał prof. J. Dybiec kierując pytanie do prof. L. Freya. Zapytał, czy poezja przyrodników ma coś swoistego, co odróżniałoby ją od poezji poetów-nie przyrodników? Prof. Frey wyjaśnił, że trudno na to pytanie odpowiedzieć. Zauważył jednak, że przyrodnicy nie za często piszą o przyrodzie, częściej o przemijaniu czy ulotności życia. Prof. Stefania Loster, włączając się w rozpoczęty już temat dyskusji, spróbowała nakreślić przyczyny, dla których przyrodnicy tworzą poezję. Stwierdziła, że aby pisać, trzeba

mieć większą wrażliwość, a przyrodnicy patrzą głębiej na świat. Chcą oni jednak, tak jak i inni twórcy, przekazać swoje wrażenia, myśli czy uczucia. Uważa, że poetów-przyrodników można podzielić na trzy grupy: tych, którzy pisali tylko w młodzięcym wieku, tych, którzy pisząc mieli już za sobą pewien багаż doświadczeń i tych, którzy chcą wyrażać się poprzez poezję przez całe życie.

Następnie głos zabrał prof. Antoni Jackowski i uzupełniając wypowiedź prof. A. Zemanek o W. Szaferze dodał, że uczony współpracował także z geografami, a z niektórymi z nich łączyły go nawet przyjaźnie. Zasugerował również, odnosząc się do referatu prof. Freya, że do grona przyrodników-poetów należy włączyć prof. Joannę Pociąsk-Karteczkę, która jest geografem i przyrodnikiem.

Prof. Dybiec zadał prof. A. Zemanek intrygujące pytanie, jak W. Szafer widział problem ochrony przyrody w kontekście zagadnienia ochrony człowieka, ponieważ te dwie wartości często wydają się być przeciwstawne. Jako przykład podał przypadek zapory w Czorsztynie i przywołał toczone dyskusje oraz sprzeciw wyrażany przez przyrodników przed jej powstaniem. Prof. A. Zemanek odpowiedziała, że każdy przyrodnik, który zna mechanizmy przyrodnicze, zawsze będzie stał po stronie przyrody. Bez wątplenia również prof. Szafer opowiedziałaby się za przyrodą. Wyjaśniła, że protesty przeciw budowie zapory miały na uwadze zachowanie ekosystemów, różnorodności gatunków. Prof. A. Zemanek przypomniała, że ochrona wartości przyrodniczych ma także na celu to, aby człowiek mógł korzystać z tych cennych miejsc. Następnie przedstawiła również inny przykład. Niedawno pojawił się problem zbyt dużej ingerencji człowieka w Magurskim Parku Narodowym, gdy wytyczono ścieżkę przyrodniczą przez tereny, na których gniazduje niedźwiedź. Prof. Bogdan Zemanek kontynuował ten temat stawiając pytanie: „Czy mamy zwracać uwagę tylko na człowieka, a żadne inne stworzenie nie może istnieć?”. Jeśli na jakimś terenie żyją dzikie zwierzęta, należy oddzielić człowieka od dzikich zwierząt. Populacja ludzka wciąż się powiększa i trzeba chronić przyrodę przed skutkami ludzkiej działalności.

Zwrócił on uwagę na fakt, że w Polsce jest niewiele terenów ściśle chronionych. Natomiast odnosząc się do problemu budowy zapór prof. B. Zemanek zaznaczył, że ludzie często osiedlają się tam, gdzie im wygodniej, np. w dolinach rzek. Stwierdził, że należy zadać sobie pytanie: „Czy przyroda jest winna, czy ludzie, którzy działają wbrew zasadom?”. Wskazał, że obecnie dąży się do innego rozwiązania problemu powodzi – zamiast budowy kontrowersyjnych zapór dąży się do wprowadzenia większej retencji wody w górnych biegach rzek.

Prof. A. Zemanek zapytała prof. Bartnicką, czy Z. Rewkowski zostawił w swoich pamiętnikach opisy przyrody? Prof. Bartnicka odpowiedziała pozytywnie, zaznaczając, że był człowiekiem wrażliwym na to, co obserwował, że bez wątplenia umiał patrzeć. Następnie poddała pod rozważenie kwestię: „Co to znaczy pasja humanistyczna?” i podsunęła słuchaczom pytania, które skłaniały do przemyślenia tego problemu: „Czy jest to tylko wrażliwość na piękno, czy dążenie do realizacji samego siebie, celów społecznych, narodowych? Czy specyficzne podejście do życia? Czy podejście do kwestii ochrony przyrody?”. Prof. Bartnicka przedstawiła także jedną z definicji humanizmu, która mówi, że jest to nauka o człowieku w społeczeństwie, ale jej zdaniem nie jest to wyczerpująca definicja humanizmu. Prof. A. Zemanek podsumowała dyskusję stwierdzeniem, że w wypowiedziach uczestników sesji można dostrzec poszerzenie idei humanizmu, również o wspomniany stosunek człowieka do przyrody.

Po zakończeniu pierwszej części sesji słuchacze zbrali się w sąsiedniej sali, aby wysłuchać omówień dwóch interesujących posterów: dr Magdaleny Mularczyk pt. „Profesora Stanisława Kulczyńskiego (1895–1975) droga od nauki do polityki” oraz mgr inż. Krzysztofa Kapały pt. „Kazimierz Rouppert (1885–1963) – botanik, społecznik, krzewiciel oświaty rolniczej”. Po ich prezentacji miała miejsce krótka dyskusja. (Ryc. 2)

Drugą część sesji poprowadził prof. J. Dybiec. Pierwszy referat pt. „Geografowie polscy... zapomniani patrioci?” autorstwa prof. Antoniego

Jackowskiego i dr hab. Izabeli Soljan (Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ) wygłosił pierwszy z wymienionych autorów. Prelegent na wybranych przykładach przedstawił działalność polskich geografów podczas zaborów, a także w czasie obu wojen oraz w niepodległej Polsce. Ich działania naukowe, organizacyjne i publikacyjne, jako przejaw patriotyzmu, miały istotne znaczenie w utrzymywaniu i pogłębianiu tożsamości narodowej. Z tego powodu były one przez zaborców celowo blokowane. Natomiast po odzyskaniu niepodległości geografowie mieli znaczący udział w uświadamianiu społeczeństwu polskiemu jedności ziem polskich. Prof. Jackowski wskazał także na ogromne znaczenie wydawanych przez nich atlasów i słowników geograficznych, a szczególnie opublikowanego w roku 1916 dzieła Eugeniusza Romera (1871–1954) pt. *Geograficzno-statystyczny atlas Polski*, który stanowił poważne źródło informacji o ziemiach polskich.

Kolejne wystąpienie należało do prof. Piotra Köhlera (Instytut Botaniki UJ – Zakład Badań i Dokumentacji Polarnej) i nosiło tytuł „Antoni Bolesław Dobrowolski (1872–1954) – polarnik i humanista”. Na początku referatu autor zapoznał słuchaczy z życiorysem A. B. Dobrowolskiego. Wskazał na istotny moment w jego życiu i w kryształowaniu się jego zainteresowań naukowych, a mianowicie udział w belgijskiej wyprawie antarktycznej. Przebywając u wybrzeży Antarktydy, skupił swoją uwagę na geofizyce lodu. Po zakończeniu ekspedycji badacz otrzymał posadę w Belgijskim Biurze Polarnym. Po powrocie do Polski, pracował w szkolnictwie, a także podejmował różnego rodzaju inne działania, również organizacyjne. Prelegent zwrócił uwagę na szeroki wachlarz zainteresowań humanistycznych Dobrowolskiego. Był on między innymi twórcą nowoczesnych idei oświatowych – na przykład kładł duży nacisk na przygotowanie uczniów do samokształcenia się. Interesował się także filozofią, w tym ideą piękna, czy psychologią, a w jej obrębie analizą snów. Istotne znaczenie miało również zainteresowanie uczonego naukoznawstwem ponieważ, jak zauważył prof. Köhler, jego postulaty nie straciły dziś na aktualności.

Ryc. 2. Sesja posterowa. Poster prezentuje Magdalena Mularczyk. Od lewej na drugim planie: K. Kapala, B. Zemanek, P. Klepacki, J. Mitka, A. Zemanek (fot. B. Binkiewicz).

Fig. 2. Posters session. Poster is presenting by Magdalena Mularczyk. From the left: K. Kapala, B. Zemanek, P. Klepacki, J. Mitka, A. Zemanek (photo B. Binkiewicz).

Następnie dr Izabela Krzepkowska-Moszkowicz (Instytut Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej) przedstawiła pracę pt. „Zainteresowanie historią botaniki oraz pasją popularyzacji wiedzy przyrodniczej w twórczości Seweryna Józefa Krzemieniewskiego (1871–1945)”. Prelegentka zaznaczyła, iż S. Krzemieniewski pomimo tego, że był przedstawicielem nauk eksperymentalnych (fizjologii roślin, mikrobiologii), a miejscem jego pracy było laboratorium, potrafił patrzeć na otoczenie jako humanista. Uczony ma w swoim dorobku interesujące publikacje z zakresu historii botaniki – biografie botaników wraz omówieniem ich działalności naukowej i organizacyjnej, prace analizujące dokonania misjonarza-przyrodnika

Michała Boyma oraz ciekawe studium dziejów botaniki w ośrodku lwowskim. Prelegentka wspomniała, że ponad dwadzieścia biogramów polskich przyrodników nie zostało wydane i spoczywa obecnie w archiwum PAN. Wśród nich znajduje się życiorys francuskiego uczonego Jeana Emmanuela Giliberta, któremu w roku 2014 była poświęcona międzynarodowa konferencja naukowa (Krzepkowska-Moszkowicz 2015). S. Krzemieniewski publikował także artykuły z zakresu ochrony przyrody skierowane do szerokiego kręgu odbiorców. Były one głosem sprzeciwu wobec rabunkowej działalności człowieka. Wydawał także prace popularyzujące odkrycia naukowe. Jego publikacje niejednokrotnie zawierały cytaty z dzieł literackich np. z *Pana Tadeusza*

A. Mickiewiczza. Podsumowując wystąpienie autorka referatu zauważyła, że w humanistycznej twórczości uczonego uwidacznia się wyraźnie troska o przyrodnicze wychowanie i edukację dzieci i młodzieży. Zaznaczyła, że sam Krzemieniewski był doskonałym mówcą i pedagogiem.

Ostatni referat pt. „Bolesław Hryniewiecki (1875–1963) jako badacz literatury” wygłosiła dr Beata Wysokińska (Instytut Historii Nauki PAN). Autorka wystąpienia zapoznała słuchaczy z życiem Bolesława Hryniewieckiego i jego szeroką działalnością na polu botaniki. Prelegentka omówiła następnie humanistyczny dorobek publikacyjny uczonego. Podkreśliła, że był on erudytą i poliglotą, co bez wątpienia miało istotny wpływ na szerokie spektrum jego zainteresowań. Prelegentka zwróciła uwagę słuchaczy na wyjątkowy maszynopis książki B. Hryniewieckiego spoczywający w jednym z archiwów, dotyczący botaniki w pracach E. Orzeszkowej. Praca ta nie została nigdy opublikowana, a należy do bardzo interesujących interdyscyplinarnych opracowań.

Drugą część sesji również zakończyła dyskusja, którą poprowadził prof. J. Dybiec. Na jej początku prof. A. Zemanek, odnosząc się do wystąpienia prof. Jackowskiego, zauważyła, że w publikacjach innych badaczy przyrody z omawianego okresu, także botaników, uderza wielki patriotyzm. Tak jest również w przypadku prac W. Szafera. Następnie, dając komentarz do referatu prof. P. Köhlera dotyczący A. B. Dobrowskiego, prof. A. Zemanek wyraziła zdumienie, że tak wcześnie pojawiły się rozważania naukowe o pięknie przyrody. Dodała, że nowa gałąź zajmująca się tym tematem (ekoestetyka), została stworzona przez estetyków pod koniec XX w. Komentując wystąpienie dr Krzeptowskiej-Moszkowicz prof. A. Zemanek zauważyła, że jest to wyjątkowe, iż człowiek laboratorium jakim był Krzemieniewski, posiadał szersze spojrzenie humanistyczne i czuł również misję związaną z ideą ochrony przyrody. Podkreśliła, że obecnie ludzie zajmujący się badaniami laboratoryjnymi są często sceptycznie nastawieni do podobnych działań. Na koniec prof. A. Zemanek zwróciła się z pytaniem do dr Wysokińskiej, czy jest planowane, aby praca B. Hryniewieckiego dotycząca

przyrody w dziełach E. Orzeszkowej została wydana. Autorka referatu odpowiedziała, że istnieje problem związany z prawami autorskimi – nie ma bezpośrednich potomków uczonego, a są trudności z odnalezieniem innych spadkobierców. Prof. Dybiec podkreślił, że gdyby ta publikacja doszła do skutku, byłaby to z pewnością wartościowa praca. Zastanawiano się także nad zabezpieczeniem dzieła, które prawdopodobnie nie było nigdy w żaden sposób skopiowane. Prof. Tomasz Majewski potwierdził, że istnieje tylko jeden egzemplarz pracy.

Prof. Jackowski podziękował za referat prof. Köhlerowi; dodał także, że Dobrowski był ważną postacią w dziejach nauki polskiej. Zaznaczył, że odegrał on również istotną rolę jako dyrektor Państwowego Instytutu Meteorologicznego, a także jako organizator nauczania podczas tworzenia Uniwersytetu Zachodniego (Poznańskiego). Prof. Jackowski podzielił się ponadto ze słuchaczami osobistym wspomnieniem. W 1951 roku w gimnazjum im. T. Kościuszki w Warszawie miały zostać zniszczone przedwojenne książki. Zaufani uczniowie dostali możliwość zabrania wybranej przez siebie literatury, a on sam należał do tego grona – wziął dla siebie dzieła Szekspira oraz książkę opisującą dzieje wyprawy polarnej Dobrowskiego, a po jej przeczytaniu postanowił zostać geografem.

Prof. Dybiec, komentując referat prof. Jackowskiego, jeszcze raz podkreślił szczególne znaczenie aktywności geografów w odzyskaniu niepodległości ojczyzny. Ich świadomość Polski i jej granic sprzed zaborów oraz podejmowane w związku z tym działania dołożyły się w znaczący sposób do wszystkiego tego, co doprowadziło do jej wolności. Przypomniął, że stałą praktyką Rosjan było niszczenie tożsamości narodowej Polaków. Przejawiało się to chociażby w zmianie nazw miejscowości, np. Puławy były przemianowane na Nową Aleksandrię. Zaznaczył także, iż E. Romer był wyjątkową postacią w dziejach nauki polskiej. Przypomniął, że uczonego pozostawił po sobie pamiątki, które prezentują bardzo wysoki poziom i zawierają wiele interesujących przemyśleń uczonego. Prof. Dybiec, odnosząc się następnie do referatu dr

Krzepowskiej-Moszkowicz, zasugerował, że biogramy przyrodników autorstwa Krzemieniewskiego, które obecnie spoczywają w archiwum, uczony mógł przygotować w odpowiedzi na apel związany z projektowanym *Polskim Słownikiem Biograficznym*. Na zakończenie dodał, komentując referat prof. Köhlera, że projekt Dobrowolskiego dotyczący szkoły elementarnej był jednym z najbardziej atrakcyjnych, ale nie było wówczas warunków, aby go zrealizować.

Interdyscyplinarna sesja naukowa, w której wzięli udział uczeni z różnych ośrodków naukowych reprezentujący kilka gałęzi nauki, zakończyła niezwykle interesującymi obradami. Była także okazją do zastanowienia się nad ideą humanizmu. Ukazała przyrodników polskich jako ludzi, którzy potrafili przekształcić swoje zainteresowania naukowe w pasje humanistyczne, będące źródłem tak cennych inicjatyw jak: wartościowe

idee oświatowe i prace pedagogiczne, działania mające na celu utrzymanie i pogłębianie tożsamości narodowej w społeczeństwie oraz uświadamianie wartości przyrody polskiej i konieczności jej ochrony, a także dzieła literackie – powieści, utwory poetyckie, czy pamiętniki. Przedstawione podczas sesji referaty będą opublikowane.

LITERATURA

KRZEPTOWSKA-MOSZKOWICZ I. 2015. Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej życiu i działalności Jeana Emanuela Giliberta (1741–1814). *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* **LX** (2): 255–257.

Izabela KRZEPTOWSKA-MOSZKOWICZ